

УДК 911.3

Красько Анна Богданівна,
кандидат географічних наук

Білоус Софія Василівна,
кандидат економічних наук

Пурська Ірина Степанівна,
кандидат економічних наук

Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна,
e-mail: anna.khovalko@gmail.com

Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Львівський національний університет
імені Івана Франка, м. Львів, Україна

РИНОК ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ДИНАМІКА ТА РЕТРОСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Мета. Метою дослідження є вивчення сучасного стану функціонування регіонального ринку туристичних послуг та специфіки його територіальної організації, обґрунтування напрямків його оптимізації в регіоні.

Методика. Основою дослідження є фундаментальні положення сучасної суспільної географії в галузі регіоналістики, географії сфери послуг, географії населення, географії туризму, маркетингової географії, концептуальні підходи вітчизняних та зарубіжних вчених, що вивчали проблеми розвитку туризму. Базуючись на міждисциплінарному підході, у дослідженні застосовувались різноманітні методи, з-поміж яких: діалектичний, абстрактно-логічний, системний, соціологічний, статистичний, картографічний, а також порівняльно-географічний, кластерного і багатовимірного математичного аналізу тощо.

Результати. Досліджено територіальну організацію ринку туристичних послуг. Визначено сучасний стан туристичного ринку в Тернопільській області, його територіальні відмінності. Проаналізовано основні чинники функціонування ринку туристичних послуг в області. Проведено оцінку та аналіз туристичного бізнесу в регіоні. Виявлено основні проблеми та можливості туристичної діяльності у Тернопільській області.

Наукова новизна. Виділено основні райони концентрації туристичних ресурсів, перспективні для розвитку окремих видів туристичної діяльності, на основі яких було розроблено карту туристичного районування області.

Практична значимість. Формування сучасної конкурентоспроможної туристичної індустрії Тернопільської області дасть можливість задовольнити потреби іноземних та вітчизняних громадян в туристично-рекреаційних послугах.

Ключові слова: ринок туристичних послуг, туризм, рекреація, потенціал, підприємництво, регіон.

УДК 911.3

Красько Анна Богдановна,
кандидат географических наук

Белоус Софья Васильевна,
кандидат экономических наук

Пурська Ирина Степановна,
кандидат экономических наук

Львовский национальный университет
имени Ивана Франка, г. Львов, Украина,
e-mail: anna.khovalko@gmail.com

Львовский национальный университет
имени Ивана Франка, г. Львов, Украина

Львовский национальный университет
имени Ивана Франка, г. Львов, Украина

РЫНОК ТУРИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ ТЕРНОПОЛЬСКОЙ ОБЛАСТИ: ДИНАМИКА И РЕТРОСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Цель. Целью исследования является изучение современного состояния функционирования регионального рынка туристических услуг и специфики его территориальной организации, обоснование направлений его оптимизации в регионе.

Методика. Основой исследования являются фундаментальные положения современной общественной географии в области регионалистики, географии сферы услуг, географии населения, географии туризма, маркетинговой географии, концептуальные подходы отечественных и зарубежных ученых, изучавших проблемы развития туризма. Основываясь на междисциплинарном подходе, в исследовании применялись различные методы, среди которых: диалектический, абстрактно-логический, системный, социологический, статистический, картографический, а также сравнительно-географический, кластерного и многомерного математического анализа и т.п.

Результаты. Исследовано территориальную организацию рынка туристических услуг. Определено современное состояние туристического рынка в Тернопольской области, его территориальные различия. Проанализированы основные факторы функционирования рынка туристических услуг в области. Проведена оценка и анализ туристического бизнеса в регионе. Выявлены основные проблемы и возможности туристической деятельности в Тернопольской области.

Научная новизна. Выделены основные районы концентрации туристических ресурсов, перспективные для развития отдельных видов туристической деятельности, на основе которых была разработана карта туристического районирования области.

Практическая значимость. Формирование современной конкурентоспособной туристской индустрии Тернопольской области позволит удовлетворить потребности иностранных и отечественных граждан в туристско-рекреационных услугах.

Ключевые слова: рынок туристических услуг, туризм, рекреация, потенциал, предпринимательство, регион.

UDC 911.3

Krasko Anna Bogdanivna,
Candidate of Geographical Sciences

Bilous Sofija Vasulivna,
Candidate of Economics Sciences

Purska Iryna Stepanivna,
Candidate of Economics Sciences

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Ukraine, e-mail: anna.khovalko@gmail.com

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Ukraine

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Ukraine

MARKET OF TOURIST SERVICES OF TERNOPIL REGION: DYNAMICS AND RETROSPECTIVE DEVELOPMENT

The purpose. The purpose of the study is to study the current state of functioning of the regional market of tourist services and the specifics of its territorial organization, substantiation of directions of its optimization in the region.

Methodology. The basis of the research is the fundamental positions of modern social geography in the field of regionalistics, geography of services, population geography, geography of tourism, marketing geography, conceptual approaches of domestic and foreign scientists who studied the problems of tourism development. Based on the interdisciplinary approach, various methods have been used in the study, including dialectic, abstract-logical, systemic, sociological, statistical, cartographic, as well as comparative-geographical, cluster and multidimensional mathematical analysis, etc.

Results. The territorial organization of the tourist services market is explored. The present state of the tourist market in the Ternopil region, its territorial differences is

determined. The main factors of functioning of the market of tourist services in the region are analyzed. The evaluation and analysis of tourism business in the region is carried out. The main problems and opportunities of tourist activity in the Ternopil region are revealed.

Scientific novelty. The main areas of concentration of tourist resources are prominent, promising for the development of certain types of tourism activity, on the basis of which a map of tourist regionalization of the region was developed.

Practical significance. The formation of a modern competitive tourism industry in the Ternopil region will provide an opportunity to meet the needs of foreign and domestic citizens in tourist and recreational services.

Key words: tourism market, tourism, recreation, potential, entrepreneurship, region.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток туризму в Україні характеризується наявністю глибоких протиріч в його організаційній структурі, в спрямованості розвитку, в стані якісних та кількісних характеристик. З одного боку, сучасний стан туризму в Україні розцінюється як кризовий, пов'язаний з різким падінням досягнутих раніше об'ємів надання туристичних послуг, скороченням матеріальної бази туристичної галузі і значною невідповідністю потребам населення в туристичних послугах. З іншого боку, наголошується високі темпи будівництва туристичних об'єктів, що відповідають найвищим світовим стандартам, значне зростання кількості числа туристичних організацій по всій Україні. Тому туристичні підприємства для успішної роботи та зайняття своєї ніші на ринку послуг повинні використовувати маркетингову діяльність, для того щоб розпізнати, ідентифікувати і оцінити існуючий або прихований попит на послуги, які підприємство пропонує або може запропонувати і спрямувати зусилля фірми на розробку, виробництво, розподіл, продаж і просування цих товарів і послуг.

Тернопільська область є одним із важливих регіонів України, в якому туристична галузь має усі умови для пріоритетного розвитку. Актуальним питанням сьогодні є визначення сучасного стану та перспектив розвитку туристичного ринку даного регіону, щоб в подальшому могли провести аналіз і визначити дієві шляхи розвитку туристичної сфери регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні основи таких досліджень містяться у працях О. Бейдика, М. Біржакова, Ф. Заставного, С. Кузика, О. Любіцевої, М. Мальської, Н. Недашківської, Я. Олійника, В. Преображенського, А. Степаненка, О. Топчієва, О. Шаблія та ін. Дослідженню конкретних питань формування і функціонування територіальних ринків туристичних послуг в Україні присвячені наукові розробки Ж. Бучко, С. Дутчак, В. Євдокименка, О. Заставецької, С. Іщука, М. Крачила, О. Лесика, В. Мацоли, М. Мироненка, О. Пащука, В. Руденка, М. Рутинського, І. Смаля, В. Стафійчука, В. Явкіна, І. Яковенка та ін.

Туристично-рекреаційні ресурси регіону досліджені частково і потребують більшої уваги. Подальше опрацювання вищезгаданої

проблеми сприятимуть освоєнню нових видів туристичних послуг у досліджуваній області.

Формулювання цілей статті. Тернопільська область є одним із важливих регіонів України, в якому туристична галузь має усі умови для пріоритетного розвитку. Активний розвиток туризму є можливий завдяки наявності та використанню унікальних природних, історико-культурних та соціально-економічних ресурсів. Щороку кількість туристів в області зростає. Регіон набуває нового іміджу, а в розвиток його інфраструктури залучаються інвестиційні кошти, місцева громада отримує нові робочі місця. Тому актуальним питанням сьогодні є проаналізувати основні чинники, які впливають на територіальну організацію ринку туристичних послуг Тернопільської області, а саме: демографічні, соціально-економічні, природні та історико-культурні туристичні ресурси, інфраструктурні туристичні ресурси; оцінити формування туристичних потоків в регіоні; проаналізувати розвиток туристичного бізнесу Тернопільської області, щоб в подальшому могли провести аналіз і визначити дієві шляхи розвитку туристичної сфери регіону.

Виклад основного матеріалу. Реформування економічних процесів в Україні, які стрімко відбуваються одночасно зі зміною політичного напрямку держави, без винятку стосуються усіх галузей національної економіки. Туристична сфера як одна з високорентабельних галузей світової економіки стає провідною в економічному та соціальному розвитку України.

Туризм в уявленні більшості людей пов'язаний із відпочинком, новими враженнями, задоволенням. Він міцно увійшов у життя людини з її природним прагненням відкрити і пізнати незвідані краї, пам'ятники природи, історії та культури, звичаї та традиції різних народів. Туризм є перспективною сферою господарства і активно розвивається.

Основою розвитку туристичної галузі є платоспроможний попит на відпочинок. Але жорстка конкуренція між підприємствами туристичного бізнесу, глобалізаційні процеси в суспільстві та одвічна проблема економіки: обмежені ресурси й необмежені потреби споживачів є рушійними силами, які формують нові пропозиції на ринку туристичних послуг.

Туристичний ринок, як і всі інші ринки, функціонує на основі її законів попиту та пропозиції. Досліджуваний ринок є системою світових господарських зв'язків, де здійснюється процес перетворення туристично-екскурсійних послуг на грошові кошти і зворотного перетворення грошових коштів на туристично-екскурсійні послуги. Процес просування туристичних послуг до кінцевого споживача є складним і нерідко не передбачає безпосереднього зв'язку між ним. Саме тому в процесі просування туристичні послуги комплектуються в туристичний продукт (через туроператора) і через систему дистрибуції (через турагентства) доводяться до споживача.

В процесі формування ринку туристичних послуг активну участь беруть споживачі, тобто особи, що визначають попит на ті чи інші туристичні послуги в регіоні. Вивчення особливостей демографічного складу населення Тернопільської області дозволяє проаналізувати структуру попиту та потреби споживачів у туристичних послугах, а також варіанти пропозиції в розрізі наявних трудових ресурсів регіону.

Аналізуючи демографічні чинники, насамперед необхідно брати до уваги кількість населення, яка не завжди накладається на відповідне зростання обсягу туристичного попиту. Це зумовлене залежністю між кількістю населення та економічними чинниками.

Демографічним чинником, який рівнозначно впливає як на обсяг, так і на структуру туристичного попиту, є вік. Від віку залежить попит на різні типи туристичної активності. Він також передбачає відповідний стандарт послуг. Загалом найбільшою туристичною активністю характеризуються особи віком від 18 до 28 років. На території Тернопільської області розташовані 17 районів, 2 міста обласного значення, 16 міст, 17 селищ міського типу, 1022 сільських населених пунктів.

В останні десятиліття в Тернопільській області загострюється демографічна проблема. Вона зумовлена насамперед негативним природним приростом населення, а також помітним міграційним відтоком. Тернопільська область належить до більшості регіонів України, в яких смертність населення перевищує його народжуваність.

Зростання загальної чисельності населення збільшує туристичний потенціал (до туристичного обороту залучаються нові людські резерви). В Тернопільській області бачимо протилежну тенденцію – до зменшення туристичного потенціалу через зменшення кількості населення.

Чисельність наявного населення на 01.03.17 р. становила 1057,8 тис. осіб, чисельність постійного населення – 1054,6 тис. осіб. Для порівняння, у 2016 р. – 1065,7 і 1062,5 тис. осіб (табл.1, рис.1). Відповідно скорочення кількості населення відбуватиметься й надалі: загальний приріст чисельності населення становить – 4,2 %.

Кількість міського наявного населення на 1.01.16 становила 475,231 тис. осіб, або 48%, сільського – 590,5 тис. осіб, або 52%. У густонаселених індустріальних районах важко знайти зручні місця для відпочинку, особливо у великих міських агломераціях. В Тернопільській області теж йде тенденція до зростання частки міського населення.

Рівень урбанізації області впливає на переважаючі види туризму. Відомо, що у високоурбанізованих країнах зростають об'єми туристичних потоків у зв'язку з потребою людини у відпочинку на природі. В таких випадках особливою популярністю користуються тури вихідного дня за межі великих міст. Для низькоурбанізованих районів, таких як Тернопільська область зростає потреба в т.з. внутрішніх урбаністичних туристичних маршрутах (по міських населених пунктах), оскільки в загальному по області переважає сільське населення.

Таблиця 1

Чисельність населення Тернопільської області (2000-2017 рр) [4]

Рік	Чисельність наявного населення (тис.)	Чисельність постійного населення (тис.)
2000	1156,9	1151,4
2010	1088,9	1085,6
2014	1073,3	1070,1
2015	1069,9	1066,7
2016	1065,7	1062,5
2017	1057,8	1054,6

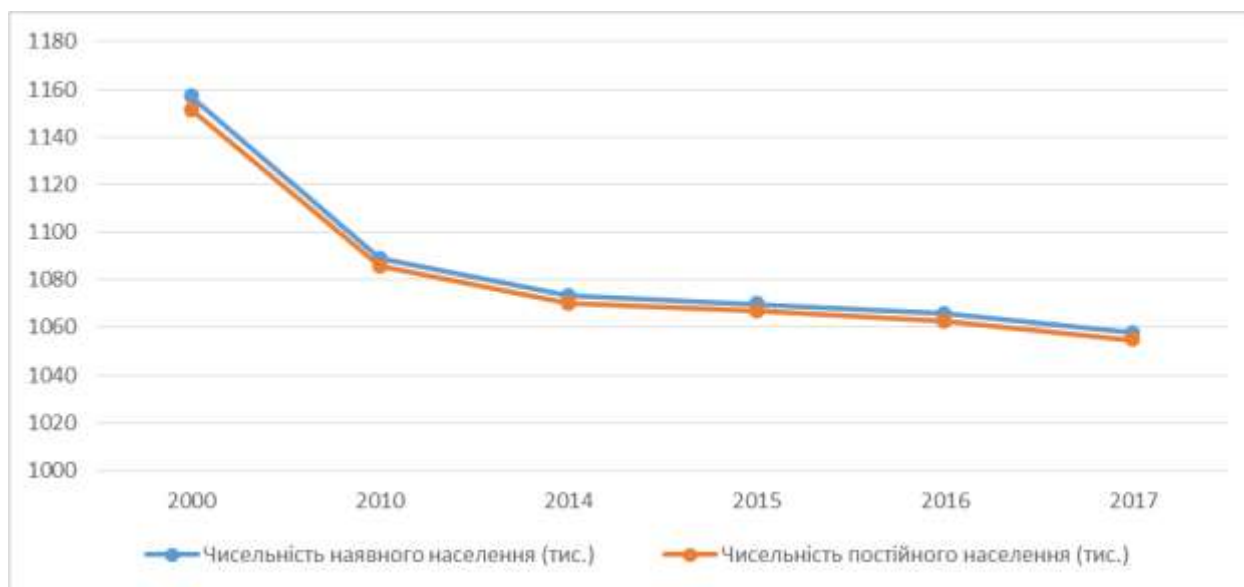

Рис. 1. Чисельність населення Тернопільської області (2000-2017 рр.)

Віковий склад населення характеризується зменшенням частки дітей у загальній кількості населення поряд із суттєвим збільшенням частки осіб у віці, старшому за працездатний, що значно ускладнює сучасну демографічну ситуацію в області і зумовлює зростаюче старіння населення. Показники народжуваності залежать від конкретних соціально-економічних чинників.

Соціально-економічні чинники охоплюють: демографічну ситуацію, рівень розвитку соціального і транспортного потенціалу, стан використання економіко – географічного потенціалу [10]. Найважливішу роль у демографічній ситуації відіграє народонаселення, трудовий ресурсний потенціал і система розселення. Соціально-економічний стан країни може мати вирішальне значення для розвитку туризму. Впродовж останніх десятиліть економіка нашої країни перебувала у глибокій економічній кризі, що не могло не позначитись і на соціально-економічному житті населення [7].

Щодо Тернопільської області, то тут порівняно низький рівень індустріального розвитку, зменшення обсягів виробництва в умовах

економічної кризи, застарілі технології, відсутність нових високоефективних виробництв створили основну проблему – безробіття, яке має регіональний характер.

Однією з основних проблем, що заважають розвитку економічного потенціалу Тернопільського регіону, є «тіньова зайнятість», яка, за деякими підрахунками перевищує в області 100 тис. осіб. Основні засоби «детінізації» зайнятості – активізація перевірок роботодавців із боку відповідних контролюючих органів та послаблення «фіскального тиску» на фонд заробітної плати. Значну увагу доцільно приділити надлишку спеціалістів з окремих профілів, у т. ч. тих, яких за державним замовленням готують у регіоні. Як наслідок – невідповідність професійно-кваліфікаційної структури попиту та пропозиції на місцевих ринках праці, що ускладнюється низькою трудовою мобільністю населення. Нерозв'язаною залишається проблема прогнозу потреби ринків праці у спеціалістах.

Враховуючи специфічну проблему ринку праці Тернопільської області, що загострюється поширенням у ній сільського безробіття, тут доцільно розвивати сільський туризм, розвиток якого не потребує значних інвестицій, проте спроможний значно збільшити пропозицію послуг без додаткової технічної інфраструктури. Основними пріоритетами розвитку сільського туризму в області мають стати: інвестиції у розвиток приватного сектору і в готельний бізнес.

У Тернопільській області розташовані привабливі для туристично-рекреаційної діяльності об'єкти, що є різноманітними за характером. В області зосереджена п'ята частина всіх природних пам'яток України. Насамперед це карстові печери, яких в області є більше сотні. Серед них – найбільша в Європі печера «Оптимістична». У печерах «Вертеба», «Кришталева», «Млинки», «Озерна», «Угринь» прокладені туристичні маршрути. Розвиток туристичної інфраструктури та популяризація цих спелеологічних об'єктів зможе надати нового економічного імпульсу розвитку регіону, що, безумовно, поліпшить фінансове становище місцевої громади, яке можна спрямувати на розвиток соціальної сфери.

Також на півдні області розташований Дністровський каньйон, який створює умови для розвитку водного туризму на річці Дністер. Окрім того, слід зауважити, що в області знаходиться природний заповідник «Медобори», що приваблює собою, як унікальний природний комплекс Подільських товтр та Кременецьких гір. Даний заповідник можна використовувати в туристичній діяльності як екскурсійний об'єкт.

Тернопільщина відома й історико-архітектурними пам'ятниками. На території області розташовані 34 старовинних замки. Їхня реставрація та побудова довкола них закладів туристичної інфраструктури дасть змогу привабити значну кількість туристів, проте це неможливо здійснити без значних капіталовкладень. Тому органам місцевої влади та місцевого самоврядування доцільно створити у регіоні сприятливий інвестиційний клімат із метою залучення вітчизняних та іноземних інвесторів.

Також потрібно зазначити, що Тернопільська область є значним релігійним центром. Духовний центр Зарваницької Божої Матері та Свято-Успенська Почаївська лавра приваблюють значну кількість паломників. Необхідно продовжувати їхню популяризацію і створювати комфортні умови для перебування туристів.

Вважаємо, що органи місцевої влади та місцевого самоврядування мають усебічно підтримувати діяльність об'єктів галузі та сприяти створенню нових для розвитку туристично-рекреаційної діяльності. Доцільно розробити туристичну карту з виділеними найбільш привабливими районами Тернопільської області зі зазначенням у ній усіх об'єктів, що представляють зацікавленість туристів.

Туристичний та рекреаційний потенціал Тернопільщини характеризується різноманітністю рельєфу, який представлений рівнинними і гірськими ландшафтами. По рівнинній території області протікають 120 річок, основними з яких є Дністер та Збруч, Джурин, Золота Липа, Нічлава, Серет, Стрипа. Унікальними природними об'єктами краю є Дністровський каньйон, водоспади, озера. Гірський ландшафт представляють Товтровий кряж, Кременецькі гори. Карстові печери Борщівського району вважаються найбільшими у світі.

Багатство флори та фауни у межах області представлено 421 об'єктами природно-заповідного фонду. Основні з них – природний заповідник «Медобори», три регіональні ландшафтні парки, 117 ландшафтних, лісових, ботанічних, зоологічних, орнітологічних, гідрологічних заказників, ботанічні та зоологічні пам'ятки природи, 4 заповідні урочища, 3 ботанічні сади, 9 дендрологічних парків, зоологічні парки та 13 пам'яток садово-паркового мистецтва.

Тернопільська область багата на всі види лікувальних вод (типу «Моршин», «Нафтуса», «Друскінінкай» тощо), цілющі грязі, унікальні методи оздоровлення. Регіон відзначається потенціалом у розвитку санаторно-курортних та відпочинкових зон [6].

Характерною особливістю Тернопільській області є наявність карстових печер, які є унікальним і своєрідним туристичним ресурсом. Великі і малі, вони пронизують гіпсові та вапнякові худі, створюючи складні лабіринти й вертикальні колодязі. Деякі з них відомі всьому світу. Про таких природних створіннях існує багато легенд, розповідей. Багато печери використовувалися як тваринами, так і людьми. У більшості з них фіксуються об'єкти матеріальної та духовної культури. Разом з тим, печери є пам'яткою природи. Сьогодні в кадастр занесено понад 100 печер. Найбільш цікавими і перспективними в географічному, краєзнавчому і туристичному аспектах є Придністровський карстовий район. Тут знаходяться 11 великих (довжиною більше 1000 м) розвіданих гіпсових печер, які є найбільш таємничими та привабливими [13].

Історичні та архітектурні пам'ятки Тернопільської області займають другу позицію серед популярних об'єктів відвідування туристами після природних. У області на їх основі створено три державні історико-

архітектурні заповідники – Збаразький, Кременецько-Почаївський та Бережанський. За кількістю архітектурних пам'яток Тернопільщина посідає третє місце в Україні, а наявність 34 старовинних замків і їх фрагментів дає підставу тримати перше місце в державі [6].

Щодо інфраструктурних туристичних ресурсів, то на території Тернопільської області розташовані 43 залізничні станції та зали очікування пасажирів, довжина колій становить 777,3 км, експлуатаційна довжина колій – 634,3 км. Найважливіша магістраль (Львів-Київ) перетинає область із заходу на схід. Перевезення в межах області здійснюється залізницями Тернопіль – Ланівці, Тернопіль – Підволочиськ, Тернопіль – Бережани, Тернопіль – Заліщики. Із Тернополя можна добратися залізницею до усіх обласних центрів України та країн ближнього зарубіжжя.

Довжина автомобільних шляхів області складає 5,6 тис. км, з яких 5,1 тис. км становлять дороги із твердим покриттям. Автомагістралі міжнародного значення перетинають область із півночі на південь (Дубно – Кременець – Тернопіль – Заліщики – Чернівці) та із заходу на схід (Львів – Зборів – Тернопіль – Підволочиськ – Хмельницький). Важливими є також автомагістралі державного значення (Тернопіль – Броди, Тернопіль – Стрий, Кам'янець-Подільський – Чортків – Івано-Франківськ, Почаїв – Бережан – Монастирська, Микулинці – Бучач – Вижниця тощо), які забезпечують транспортні потоки як всередині області, так і між сусідніми областями. Більшість із цих доріг має зношене покриття і потребують ремонту, що є значною перепорою у введення в дію нових туристичних маршрутів.

Щодо водного транспорту, то він був розвинений на річці Дністер до кінця 1990-их рр. По річці відбувалися судноплавні перевезення гравійно-піщаної суміші, видобутої із русла річки. У зв'язку із замуленістю русла транспортно-економічне значення судноплавства по річці значно зменшилося, що призвело до припинення наскрізних судноплавних перевезень. По річці в сприятливий сезон року проводяться туристичні сплави на байдарках та катамаранах.

Для перевезення пасажирів в області використовується також авіаційний транспорт, який наразі майже не функціонує. В обласному центрі є аеропорт із пропускною здатністю 100 осіб/год., а також два аеродроми у м. Борщів та смт. Мельниця-Подільська та вертодром у селі Лопушне Кременецького району, які використовуються тепер дуже рідко.

Важливою складовою туристичної інфраструктури регіону є готельне господарство. Від кількісних та якісних характеристик закладів розміщення значною мірою залежить розвиток міжнародного туризму, зокрема – в'їзного. У 2015 р. на території регіону діяло 68 готельних закладів, з них 37 готелі, 2 мотелі, 1 гуртожиток для приїжджих, 17 туристичних баз, притулків та інших засобів розміщення. На туристичну привабливість впливають заклади харчування. Станом на 2015 рік в області їх діяло близько 900. До важливих галузей інфраструктури

належить виробництво сувенірів, яке базується на виготовленні оригінальних зразків народної творчості, які відображають народні особливості мистецтва на певній території.

Дослідження стану розвитку туристичної інфраструктури свідчить про те, що в сучасних умовах важливим є не стільки нарощування потужностей її об'єктів, скільки підвищення якості обслуговування та розширення асортименту послуг [5].

Оцінка формування туристичних потоків в регіоні. Розвиток туризму в регіонах України, зокрема в Тернопільській області забезпечує також і соціальну стабільність, як і в країні загалом. Сприяючи розвитку суміжних з ним галузей економіки, він створює мільйони робочих місць, наповнення державного бюджету тощо. До того ж, практика свідчить, що туристична діяльність та етнічна самобутність є взаємопов'язаними, оскільки вдало представлена традиційна народна культура веде до зростання туристичного інтересу, котрий своєю чергою, спонукає до збереження традицій [2].

Тернопільщина має конкурентоспроможний рекреаційний потенціал. Складовими цього потенціалу є природа, клімат, історія, і, найголовніше, лікувально-бальнеологічні можливості. Область є однією з найбагатших областей в Україні на пам'ятки історії, культури і старовини. Значними є запаси мінеральних вод типу «Нафтуся» та «Моршинська», лікувальні болота, торфи, синя глина та інше, що створює умови для розвитку туристичного бізнесу.

Однак незважаючи на багатий потенціал України загалом і Тернопільщини зокрема, понад 90 % суб'єктів українського туристичного бізнесу орієнтовані на виїзний туризм. Цьому насамперед сприяє українське податкове законодавство. Держава практично нічого не робить для розвитку в'їзного та внутрішнього туризму. В інших країнах на просування свого туристичного продукту на зовнішньому і внутрішньому ринку витрачають кошти держбюджету. До того ж, завдяки меншому податковому навантаженню в іноземних курортів є можливість встановлювати конкурентно спроможні ціни, отримуючи при цьому достатні прибутки, що дають змогу здійснювати інвестиційні вкладення у свій бізнес, що не притаманно українській практиці.

Протягом 2000-2015 рр. чисельність туристів, які були обслуговані суб'єктами туристичної діяльності України у Тернопільській області, скоротилась вдвічі із 24343 осіб у 2000 р. до 12320 осіб у 2012 р. та відповідно 6668 осіб у 2015 р.

Більш, ніж вдвічі знизилась і кількість екскурсантів Тернопільщини. Якщо у 2000 р. даний показник становив 10238 осіб, у 2012 р. він складав 4705 осіб, а у 2015 цей показник уже складав лише 430 осіб.

Кількість внутрішніх туристів також падала протягом даного періоду. У 2000 р. в межах Тернопільської області подорожувало 19199 осіб, у 2012 – 6283 осіб, та у 2015 р. цей показник показав найнижчу кількість туристів – усього 1643 осіб.

Проте, варто зазначити, що у 2016 р. кількість туристів, які обслуговувалися суб'єктами туристичної діяльності почала зростати і становила 7536 осіб. Внутрішні туристи у 2016 р. також більше подорожували областю – їх кількість складала 1935 осіб.

Також побільшало і туристів, які виїжджали закордон. У 2016 їх кількість становила 5601 особу. Найбільшою популярністю серед громадян області в 2015 та 2016 рр. користувалися такі країни, як Єгипет, Болгарія та Туреччина (табл.2, рис.2) [4].

Таблиця 2

Туристичні потоки

	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Туристи, обслуговувані суб'єктами туристичної діяльності	24343	36798	19949	12320	13490	9066	6668	7536
іноземні туристи	797	801	521	2	-	-	55	-
туристи – громадяни України, які виїжджали за кордон	4347	3618	6039	6035	7929	4691	4970	5601
внутрішні туристи	19199	32375	13389	6283	5561	4375	1643	1935
Кількість екскурсантів	10238	21367	13719	4705	3268	1371	430	-

(За даними Головного управління статистики у Тернопільській області)

Рис. 2. Туристичні потоки Тернопільській області

Отже, можна зробити висновки, що у зв'язку із економічно та політичною кризами в Україні Тернопільська область пережила значний спад туристичних потоків та погіршення ситуації із туристичним бізнесом в регіоні. Про цей спад свідчать скорочення кількості обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності України у Тернопільській області туристів та екскурсантів. Окрім того, практично до нуля знизилась відвідуваність області іноземними туристами та значно знизилася чисельність внутрішніх.

Проте, у 2016 р. можна було бачити позитивну картину в зміні кількості туристів, але якщо в подальшому не будуть застосовані різноманітні методи впливу, зокрема з боку держави, органів місцевого самоврядування на популяризацію регіону за його межами, то така активізація туристів може знову показати негативний результат.

Незважаючи на те, що Тернопільська область займає одне з провідних місць в Україні за рівнем забезпеченості цінними ресурсами, здатними генерувати значний туристичний інтерес, регіональний туристичний продукт має низьку конкурентоспроможність на внутрішньому та міжнародному туристичному ринку і потребує подальшого розвитку і залучення значних інвестицій у його розбудову. Пріоритетними видами туризму в області, які історично сформувались і потребують подальшого комплексного розвитку є: релігійно-паломницький, культурно-пізнавальний, пригодницький і тематичний. За визначенням Всесвітньої туристичної організації вони входять до основних напрямків розвитку туризму у XXI ст.

Тернопільщина як визнаний туристичний регіон позиціонується в Україні та закордоном завдяки широко відомим брендам: «Дністровський каньйон», «Замки Тернопілля», «Печери Тернопільщини», «Борщівська вишиванка», «Бучач і Пінзель», «Урочище Червоногород», «Мальовнича Бережанщина», «Медобори, Товтри запрошують». Кременецький район є серед лідерів з просування місцевого туристичного бренду під назвою «В магії Кременця – сила України» на загальноукраїнському туристичному ринку.

Впродовж останніх років в області, у рамках реалізації державно-приватного партнерства, здійснювалася реконструкція діючих підприємств готельного господарства, споруджувалися об'єкти сервісного обслуговування туристів. Станом на 01 грудня 2016 року в області діє близько 90 закладів розміщення на 4200 місць. Усі наявні в області заклади розміщення за кількістю номерів відносяться до малих.

Найбільша кількість закладів розміщення знаходиться у регіонах із високим рівнем туристичних потоків: у місті Тернопіль (26,3 % від загальної кількості), у Борщівському (10,8%) та Бучацькому (10,8%) районах. У Підгаєцькому, Зборівському та Козівському взагалі відсутні готельні заклади, що значно зменшує їх туристичні можливості.

Рівень обслуговування у готельних підприємствах залишається низьким, такі заклади не використовують повністю свій потенціал. Більшість готелів в області є одно- або двозірковими, є тільки чотири тризіркових готелі «Тернопіль», «Галичина», «Глобус» та готельний комплекс «Злагода» [5].

Комплекс послуг з організації відпочинку на селі можна також одержати в більш ніж 20 закладах сільського зеленого туризму у 13 районах Тернопільщини. Як невід'ємна складова сфери туризму, в області розвивається мережа закладів харчування і дозвілля, найпопулярнішими з яких є ТРЦ «Подolia» та комплекс «Алігатор» у місті Тернополі, база

відпочинку «Над Стрипою» у Буцацькому районі. У період 2013-2015 рр. відкрилося ряд закладів. У Кременецькому районі діє центр вільного часу «Панорама», спрямований на організацію як сімейного відпочинку, так і обслуговування туристів. У Заліщицькому районі працює туристично-відпочинковий комплекс «Мішин-Сіті», придорожній мотель «Крайня хата», в якому функціонує повноцінний зоопарк. У місті Тернополі розпочав роботу «Савич Парк» – гірськолижний спортивно-розважальний комплекс.

Як наслідок, роль Тернопільщини на українському туристичному ринку постійно зростає. Туристичні послуги надають 25 туроператорів та більше 100 турагентів, із них внутрішнім туризмом займаються близько 10 підприємств. В області діє 5 туристично-інформаційних центрів.

Найвідомішими промоційними заходами в області стали Західноукраїнська туристична виставка-фестиваль та Всеукраїнський медіа-форум «Тернопільщина туристична – очима журналістів». З метою промоції туристичного потенціалу регіону у 2015 р. розроблено туристичний логотип «TERNOPIL*UA». Щороку проводились ознайомлювальні тури для журналістів всеукраїнських та регіональних ЗМІ; туристичні пропозиції області представлялись на спеціалізованих виставках у містах Києві, Одесі, Ужгороді, Львові, Донецьку, Харкові, Запоріжжі, Херсоні, Чернівцях, Любліні, Перемишлі тощо.

В області активно розвивався подієвий туризм. Широко відомі за межами області фестивальні заходи: «Фестиваль Бережанського замку», «Дзвони Лемківщини», «Коропфест» у Монастириському районі, «Братина» у Шумському районі, Всеукраїнський фестиваль сільської молоді «Купальська феєрія» у с. Чагарі Гусятинського району, Всеукраїнське фольклорно-мистецьке свято «В Борщівському краї цвітуть вишиванки» та фестиваль борщу «Борщ'їв», Галицька дефіляда, фестиваль ретро-автомобілів «Золота підкова» активно відвідувалися туристами. З метою створення сучасної інфраструктури для автотуристів облаштовано 22 стоянки туристичного автотранспорту, кемпінги, насамперед на межі з сусідніми з Тернопільщиною областями. Тернопільська облдержадміністрація активно співпрацює з сусідніми областями з обміну соціальною рекламою. На території Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Хмельницької та Чернівецької областей розміщено інформаційні постери «Тернопілля – духовний центр України».

Тернопільська область володіє значним природним та історико-культурним потенціалом. На території області розташовані понад 3,5 тисячі пам'яток історико-культурної спадщини та 419 територій і об'єктів природно-заповідного фонду.

Найцікавішими та найвідвідуванішими туристичними об'єктами області є два державних історико-архітектурних заповідники – Кременецько-Почаївський і у місті Бережанах та Національний заповідник «Замки Тернопілля», в який входять 14 замків та палаців, Почаївська Свято-Успенська лавра, Марійський духовний комплекс у с. Зарваниця,

Язловецький монастир ордену Сестер Непорочного Зачаття, пам'ятки природи на територіях, що належать Національним природним паркам «Кременецькі гори», «Дністровський каньйон» та Державному природному заповіднику «Медобори», а також унікальні карстові печери «Вертеба», «Кришталева», «Млиники»; Дністровський каньйон – одне із 7 чудес України, Джуринський водоспад та ряд інших об'єктів. Всі ці об'єкти включені у різноманітні маршрути, що складають основу екскурсійних програм та кількадеennих турів по області, а також спільних маршрутів по Західній Україні, які традиційно впродовж багатьох років користуються безумовною популярністю у вітчизняних та закордонних туристів.

До безумовних переваг Тернопільщини при формуванні регіонального туристичного продукту та вкладання інвестицій для розбудови відповідної інфраструктури, крім вищезазначених, також слід віднести наявність контрастних природно-кліматичних умов (близьких до субтропічних на півдні області і придатних для розвитку зимового відпочинку на півночі та заході).

Перспективним є і питання використання пам'яток архітектури із безумовним збереженням їх статусу під заклади туристичної інфраструктури. Управління архітектури і містобудування облдержадміністрації визначено 14 замків області, які при наявності капіталовкладень можна було б обладнати у туристичні об'єкти і заклади сервісного обслуговування туристів (готелі, музеї, майстерні, кафе, ресторани), оскільки область розташована на перехресті насичених транспортних шляхів, практично в центрі Західної України.

Висновки. У зв'язку із економічно та політичною кризами в Україні Тернопільська область пережила значний спад туристичних потоків та погіршення ситуації із туристичним бізнесом в регіоні.

Основним завданням сьогодні є формування сучасної конкурентоспроможної туристичної індустрії Тернопільської області, спроможної задовольнити потреби іноземних та вітчизняних громадян в туристично-рекреаційних послугах

Незважаючи на певні досягнення у розвитку туристичної індустрії в останні роки, галузь все ще потребує подальшого розвитку і залучення значних інвестицій у її розбудову. Проте, завдяки ґрунтовній роботі у даному напрямку, досить швидко можна було б досягти значних успіхів і затвердити позиції туристичної сфери області як пріоритетного виду.

Список використаних джерел:

1. Баб'як Г.П. Демографічні чинники та їх вплив на відтворення трудового потенціалу України / Г.П. Баб'як // Соціально-трудові відносини: теорія та практика: Збірник наукових праць / Голова ред.кол. А. М. Колот. – К.: КНЕУ, 2014. – №1 (7). – С. 362-367
2. Бегей О.І. Культурно-пізнавальний туризм та його значення для розвитку малих міст Західних областей України / О.І. Бегей // Вісник Львівського інституту економіки і туризму: зб. наук. праць / ред кол.: І.О. Бочан та ін. – Львів : Вид-во ЛІЕТ. – 2011. – Вип. 36. – С. 209-214.

- 3.Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування : Монографія / О.О. Бейдик. – К.: ВПЦ „Київський університет”, 2001. – 395с.
- 4.Головне управління статистики у Тернопільській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.te.ukrstat.gov.ua>
- 5.Дударчук К. Д. Історико-культурні туристичні ресурси Тернопільської області: стан збереження та використання / К. Д. Дударчук. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – 200 с.
- 6.Кошіль А. Модернізація рекреаційного та туристичного потенціалу Тернопільської області / А. Кошіль // Наукові записки. Серія: Географія. – Т. : ТНПУ ім.В.Гнатюка, – 2011. – Вип. 36. – С. 201-210.
- 7.Коцур А. С. Особливості розвитку соціально-економічного потенціалу Тернопільської області. Формування ринкової економіки: Збірник наукових праць // А. С. Коцур – К. : КНЕУ, 2011. – Спец. вип. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи :у 2-х ч. Ч. 1. – С. 572–578.
- 8.Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) – 2-е вид., перероб. та доп. / О.О. Любіцева. – К.: “Альтерпрес”, 2003. – 436 с.
- 9.Мальська М.П. Організація туристичного обслуговування : підручник / М.П. Мальська, В.В. Худо, Ю.С. Занько. – К. : Знання, 2011. – 275 с.
10. Масляк П.О. Рекреаційна географія: Навчальний посібник / П.О. Масляк. – К.: Знання, 2008. – 343 с.
11. Проект програми соціально-економічного та культурного розвитку Тернопільської області на 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oda.te.gov.ua/main/ua/5346.htm>
12. Рунців О. Демографічні чинники формування ринку туристських послуг Тернопільської області / О. Рунців // Наукові записки. Серія: Географія. – Т. : ТНПУ ім.В.Гнатюка, 2007. – № 2. – С. 157-161
13. Свинка Й.М. Травертинові скелі Середнього Півдня: Посібник-путівник / Й.М. Свинка, О.В. Волік. – Тернопіль: Богдан, 2004. – 98 с.

Список использованных источников:

1. Баб'як П. Демографические факторы и их влияние на воспроизводство трудового потенциала Украины / Г.П. Баб'як // Социально-трудовые отношения: теория и практика: Сборник научных трудов / Председатель Ред.кол. А. М. Колот. – М.: Финансы, 2014. – №1 (7). - С. 362-367
2. Бегей А.И. Культурно-познавательный туризм и его значение для развития малых городов западных областей Украины / А.И. Бегей // Вестник Львовского института экономики и туризма: сб. науч. трудов / ред кол. : И.А. Бочан и др. - Львов: Изд-во ЛИЭТ. – 2011. – Вып. 36. – С. 209–214.
3. Бейдик А.А. Рекреационно-туристские ресурсы Украины: методология и методика анализа, терминология, районирование: Монография / А.А. Бейдик. – М.: ИПЦ "Киевский университет", 2001. – 395с.
4. Главное управление статистики в Тернопольской области [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.te.ukrstat.gov.ua>
5. Дударчук К. Д. Историко-культурные туристические ресурсы Тернопольской области: состояние сохранения и использования / К. Д. Дударчук. – Тернополь: ТНПУ им. В. Гнатюка, 2013. – 200 с.
6. Кошель А. Модернизация рекреационного и туристического потенциала Тернопольской области / А. Кошель // Научные записки. Серия: География. – Т.: ТНПУ В.Гнатюка, – 2011. – Вып. 36. – С. 201–210.
7. Коцур А. С. Особенности развития социально-экономического потенциала Тернопольской области. Формирование рыночной экономики: Сборник научных трудов // А. С. Коцур – М.: КНЭУ, 2011. – Спец. вып. Региональное развитие Украины: проблемы и перспективы: в 2-х ч. Ч. 1. – С. 572-578.
8. Любичева А.А. Рынок туристических услуг (геопространственные аспекты) - второй изд., перераб. и доп. / А.А. Любичева. - М. : "Альтерпрес", 2003. – 436 с.
9. Мальская М.П. Организация туристического обслуживания: учебник / М.П. Мальская, В.В. Худо, Ю.С. Занько. – М.: Знание, 2011. – 275 с.
10. Масляк П.А. Рекреационная география: Учебное пособие / П.А. Масляк. – М.: Знание, 2008.

– 343 с.

11. Проект программы социально-экономического и культурного развития Тернопольской области на 2016 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.oda.te.gov.ua/main/ua/5346.htm>

12. Рунцив А. Демографические факторы формирования рынка туристских услуг Тернопольской области / А. Рунцив // Научные записки. Серия: География. – Т.: ТНПУ В.Гнатюка, 2007. – № 2. – С. 157–161

13. Свинка И.М. Травертиновые скалы Среднего Приднестровья: Пособие-путеводитель / И.М. Свинка, А.В. Волик. – Тернополь: Богдан, 2004. – 98 с.

References:

1. Babyak G.P. Demographic factors and their influence on reproduction of labor potential of Ukraine / G.P. Babyak // Social-Labor Relations: Theory and Practice: Collection of Scientific Works / Head of the Red Cult. A. M. Kolot. - K.: KNEU, 2014. – No. 1 (7). – P. 362-367

2. Begey O.I. Cultural and Cognitive Tourism and its Importance for the Development of Small Cities of the Western Oblasts of Ukraine / O.I. Begey // Visnyk of Lviv Institute of Economics and Tourism: Sb. sciences works / red col.: IO Bochan et al. – Lviv: View of the LET. - 2011. – Vip. 36. - P. 209-214.

3. Beidyk O.O. Recreational and tourist resources of Ukraine: methodology and methods of analysis, terminology, zoning: Monograph / O.O. Beidyk - K.: VPK "Kyiv University", 2001. – 395 с.

4. The Main Department of Statistics in the Ternopil region [Electronic resource]. - Mode of access: <http://www.te.ukrstat.gov.ua>

5. Dudarchuk K. D. Historical and cultural tourist resources of the Ternopil region: the state of preservation and use / K. D. Dudarchuk. – Ternopil: TNPU them. V. Hnatyuk, 2013. – 200 p.

6. Koshil A. Modernization of the recreational and tourist potential of the Ternopil region / A. Koshil // Scientific notes. Series: Geography. – T.: TNPU named after V.Gnatyuk, – 2011. – Vip. 36. – P. 201-210.

7. Kotsur A.S Features of development of socio-economic potential of Ternopil region. Formation of a Market Economy: A Collection of Scientific Works // A.S Kotsur – K.: KNEU, 2011. – Special. vip Regional development of Ukraine: problems and perspectives: in 2 ch. Ch. 1 – p. 572-578.

8. Lyubitseva O.O. Market of tourist services (geospatial aspects) – 2nd type. Processing. and add / O.O. Lyubitseva – K.: "AlterPres", 2003. - 436 p.

9. Malska M.P. Organization of tourist services: a textbook / M.P. Malska, V.V. Hudo, Y.S. Zanko – K.: Knowledge, 2011. – 275 p.

10. Maslyak P.O. Recreational Geography: Textbook / P.O. Maslyak – K.: Knowledge, 2008. – 343 p.

11. Draft program of socio-economic and cultural development of Ternopil region for 2016 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.oda.te.gov.ua/main/ua/5346.htm>

12. Runtsev O. Demographic factors of the formation of the tourist services market of the Ternopil region / O. Runtsev // Scientific notes. Series: Geography. – T.: TNPU named after V.Gnatyuk, 2007. – No. 2. – P. 157-161

13. Svinka Y.M. Travertine rocks of the Middle Pridnestrovia: Handbook-Putovnik / Y.M. Svinka, O.V. Volik – Ternopil: Bogdan, 2004. – 98 p.